

PHOENIX VE KASARA 2023

Asil Yaman*¹

Koray Konuk

Anna M. Sitz

İlayda Alikaya

Münire Rumeysa Çakan

Ashhan Güçlü

Kübra Günbey

Şeyda Sayın

Fatih Deli

İbrahim Akalın

Bahar Cansel İtez

Sude Nur Altındışoğulları

Mehmet Serhat Aydemir

Phoenix/Phoinix (Φοῖνιξ) ve Kasara antik kentleri günümüzde, Muğla ili, Marmaris ilçesi, Taşlıca Mahallesi sınırlarında yer almaktadır. Bozburun Yarımadasının Güney Batısında konumlanan yerleşimler, Arkaik Dönemden itibaren politik, ekonomik ve dini bakımdan Karia Khersonesos, Hellenistik Dönemden itibaren de Rhodos Karşiyakası'nın bir parçası olmuştur. 2021 yılından bu yana Taşlıca ve Söğüt kırsal mahallelerinde yürütülen sistematik ve entansif

---

*¹ Dr. Asil YAMAN (Proje Başkanı), The University of Pennsylvania Museum of Archaeology and Anthropology, Mediterranean Section, ABD, E-posta: ayaman@upenn.edu

Doç. Dr. Koray KONUK (Başkan Yardımcısı), Université Bordeaux-Montaigne, Institut Ausonius, Centre National de la Recherche Scientifique, Bordeaux, Fransa, E-posta: koraykonuk@gmail.com

Dr. Anna M. SITZ, Universität Tübingen, Philosophische Fakultät, Tübingen, Almanya, E-posta: anna-marie.sitz@uni-tuebingen.de

İlayda ALİKAYA, Uzman Arkeolog, E-posta: ilayda.alikaya1@gmail.com

Öğr. Gör. Münire Rumeysa ÇAKAN, Mimar, Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi, Tasarım Bölümü, Antalya, E-posta: rumeysa.cakan@alanya.edu.tr

Ashhan GÜÇLÜ, Uzman Arkeolog, E-posta: aslihanguclu@gmail.com

Kübra GÜNBEY, Peyzaj Mimarı, E-posta: gunbeykubra@gmail.com

Şeyda SAYIN, Uzman Arkeolog, E-posta: synseyda0@gmail.com

Fatih DELİ, Arkeolog, E-posta: fatihdeli854@gmail.com

İbrahim AKALIN, Arkeolog, E-posta: ibrahimakalin@gmail.com

Bahar Cansel İTEZ, Şehir Plancısı, E-posta: baharitez@gmail.com

Sude Nur ALTINDIŞOĞULLARI, Öğrenci, E-posta: sudenurraltindis@gmail.com

Mehmet Serhat AYDEMİR, Harita Mühendisi, E-posta: mehmetserhataydemir@gmail.com

yüzeý araştırmaları,² yarımada arkeolojisine katkı sunmak, bilimsel sorulara yanıt aramak ve kültür varlıklarının korunması adına çok yönlü olarak ele alınmaktadır.³

Phoenix ve Güney komşusu Kasara'yı içine alan 2023 yılı arkeolojik yüzeý araştırmaları doğuda Gedik, kuzeyde Yeřilgelme Limanı, güneyde Serçe Liman ve batıda Hisardibi/Asardibi olmak üzere yaklaşık 750 hektarlık kırsal ve dağlık alanda yürütülmüştür (Harita 1). Çalışmalar Phoenix *khorası*'nda vadinin güneyinde doğal koy olan Gedik ile Kasara'nın kuzeydoğu, doğu ve güney çeperine dağılmış olan çiftlik, zeytinyağı işliği ve şarap üretim düzeneklerinden müteşekkil kırsal yerleşim peyzajını belgelemeye odaklanmıştır. Geçtiđimiz yılların verileriyle yörenin tarım organizasyonu bakımından analojik değerlendirme yapabilmek, Phoenix ve Kasara arasındaki politik sınırları belirleme, yerleşimlerin antik yol ağları ve Serçe Liman ile ilişkisini değerlendirme ve Orta Çađ Dönemi bulgularını bağlamsallaştırma bakımlarından yeni veriler sunmuştur. Özellikle Kasara Akropolü ve Güney Nekropolün sistematik olarak belgelenmesi, yerleşimin dip tarihini tespit etmek ve yerleşim dokusunu ortaya koymak açısından dikkate değer olmuştur.

2023 yılı saha çalışmalarının bir diğer ayağında Taşlıca Köyü geleneksel vernaküler kırsal mimari mirası belgelenmiş, geçtiğimiz yıllarda tespit edilen Phoinikoudi/Fenaket Köyü kalıntıları ile tipo-kronolojik bakımdan benzerlik ve farklılıkları ortaya konmuştur.⁴ Yöredeki taşınır ve taşınmaz kültür varlıklarına yönelik bilimsel çabalar, epigrafi arařtırmaları⁵, Bizans Dönemi araştırmaları ve Flora çalıřmaları⁶ eşzamanlı olarak desteklenmiş ve çalışmalar sonucunda elde edilen çok katmanlı veriler dijital bir veri tabanında kayıt altına alınmıştır.

GEDİK VADİSİ

2023 yılı arkeolojik yüzeý araştırmalarının ilk fazında çalışmalar Phoenix Akropolünün yaklaşık 2km güneyindeki Gedik Sahiline uzanan, 600 metre uzunluğunda ve yer yer 15 m genişliğe ulaşan kuzey-güney doğrultulu dar vadi ve güneyindeki doğal koya yoğunlaştırılmıştır (Resim

---

² Geçtiğimiz yıllarda yürütölen araştırmalara ait veriler için ayrıca bakınız; Yaman & Konuk et al. 2022; Yaman & Konuk et al. 2023; Yaman 2022. 2023 yılı çalışmaları ayrıca 04-07 Ocak 2024 tarihinde Chicago, IL'da düzenlenen 125. Annual Meeting of the Archaeological Institute of America'da ve 27-31 Mayıs 2024 tarihlerinde Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi'nde gerçekteşen 44. Uluslararası Kazı, Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu'nda sözlü tebliğ olarak bilim dünyasına sunulmuştur.

³ Resmi izin ve desteklerinden ötürü T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'ne teşekkür ederiz. 2023 yılı çalışmalarına temsilci olarak iştirak eden İstanbul Restorasyon ve Konservasyon Merkez ve Bölge Laboratuvarı Müdürlüğü Uzmanı Sayın Avni Tarık Güçlütürk'e değerli katkıları için teşekkür ederiz.

⁴ Yörenin Kırsal Mimari Mirası 2022 yılından bu yana Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi Öğr. Gör. Münire Rumeysa Çakan tarafından yürütölmektedir.

⁵ Epigrafi araştırmaları Bordeaux Üniversitesi, Ausonius Enstitüsü öğretim üyesi Doç. Dr. Koray Konuk ve Tübingen Üniversitesi'nden Dr. Anna Marie Sitz tarafından yürütölmektedir.

⁶ Flora araştırmaları Peyzaj Mimari Kübra Günbey tarafından gerçekteştirilmektedir.

1-2). Prinari/ Pınarlıbükü olarak da bilinen alan, Rhodos'a 19 km mesafesi ile yarımadanın adaya en yakın noktalarından birini teşkil etmektedir.⁷

2022 yılında alanın kuzeyinde yürütülen araştırmalar, Akropol Hisar Tepe yönünden gelip Güneyde Gedik sahile uzanan bir antik patikayı ortaya çıkarmış, antik patika etrafında konumlanan MÖ 4. yüzyıla tarihli çiftlik ve zeytinyağı işlikleri olduğunu ortaya koymuştu. Bu işliklerin yanı sıra, çiftlik sahiplerine ait olması muhtemel müstakil mezarlar, bu kültürel peyzajı Gedik'te tamamlayan unsurlar olarak tanımlanmıştı. Bu alanda yürütülen çalışmalar tarım üretim düzenekleri ve mezarların yanı sıra vadinin batı yamaçları üzerinde Hellenistik Döneme tarihli bir kamusal/kutsal alan (?) olduğunu gösterdi.⁸

2023 yılında saha araştırmaları alanın sahile uzanan Güney kısmında genişletilmiştir. Gedik Vadisinin Güneyi ile koyda sürdürülen çalışmalar, vadinin Güneyinde dar Kuzey-Güney yönlü hat boyunca Hellenistik Döneme tarihli *khamosorion*'lu mezar, basamaklı piramidal mezar ve bir mezara ait görünen yazıtlı niş gibi çeşitli mezar tipleriyle çevrili olduğunu ortaya koymuştur. Bahse konu mezarların Hellenistik Dönemde yoğun olarak kullanıldığı ancak, tespit edilen bir duvar resmi üzerindeki figürden hareketle, mevcut alanın Geç Antik Çağ boyunca da aynı amaca matuf kullanıldığı anlaşılmıştır (Resim 3). Bu veriler, Güneyde Rhodos'a en yakın koylardan birini teşkil eden Gedik Koyunda Hellenistik Dönemden itibaren ürün, mal ve insan taşındığına ancak koyun bir 'liman' işlevinden uzak olduğuna işaret eder. Bu bağlamda Gedik Koyundan Kuzeyde Hisar Tepe üzerinde yer alan Phoenix Akropolüne bir antik yol ile bağlanan alanın yalnızca çiftliklerden gelen ürünleri taşımakla kalmadığı, ayrıca Rhodos'tan gelen ziyaretçilere de bir geçit imkânı sunduğu düşünülmektedir.

Alanda belirlediğimiz mezarlar, Gedik Vadisi'nin güneydeki kuzey-güney doğrultulu dar alanın bir Nekropol olarak işlev gördüğünü ortaya koymuştur. Tespit ettiğimiz Bastion ve diğer savunma birimlerine ilişkin veriler, coğrafi yapıyla bağlamsallaştırıldığında, Phoenix antik kenti territoryumunun güneyde Akgeri Tepesi ve Gedik Vadi ile sınırlandığını, bu hattın Güneyinde Kasara antik kenti idari alanı olduğunu ifade etmektedir. Hellenistik Dönemde inşa edilmiş savunma organizasyonunun, Erken ve Orta Bizans Dönemlerinde güçlendirilerek, yarımadanın Kuzey-Güney hattını denetlediği tespit edilmiştir.

---

⁷ Gedik'in de içinde bulunduğu alan Strabon tarafından *paralia tracheia* olarak anılmaktadır. Bk. Str, XIV 2, 4 (652) *εἶτα Λώρυμα, παραλία τραχεῖα καὶ Φοῖνιξ, καὶ ὄρος ὑψηλότατον τῶν ταύτη· ἐπ' ἄκρῳ δὲ φρούριον ὁμώνυμον τῷ ὄρει· πρόκειται δ' ἡ Ἐλαιούσσα νῆσος ἐν τέτρασι σταδίοις, κύκλον ἔχουσα ὅσον ὀκταστάδιον*. Ayrıca bk. Hild 2019, 85. Gedik'in varlığı yazıtlardan bilinen Tlos ya da Gelos olabileceğine dair görüşler mevcuttur. Bk. Fraser & Bean 1954, 58; Bresson 1991, 251; Foss & Reger 2000, 947. Eleussa ve Loryma arasında bulunan Prinari Koyu'nda bulunan koyun Phoenix'in limanı olduğu önerilmiştir. Bk. Spratt 1886, 356.

⁸ Yaman & Konuk et al. 2022, 291; Yaman & Konuk et al. 2024, 189.

KASARA

Kaynarlık Tepe: Akropol

2023 yılı arkeolojik yüzey araştırmalarının ikinci fazı Serçe Liman ve Hisardibi çöküntü ovasının kuzeyinde, Symi/Söğüt körfezine, kuzey komşu Thysannous'a bakan Yeşilgelme koyu'nun hemen doğusunda yer alan Kaynarlık Tepe ve çevresinde yürütülmüştür (Resim 4). Epigrafik bulgular ve tespitler surlarla tahkim edilmiş, deniz seviyesinden yaklaşık 100 m yükseklikteki Kaynarlık Tepe'nin Kasara (Κασαρεύς) deme merkezi ve Akropolü olduğuna işaret etmiştir.⁹ 2023 yılı çalışmalarında özellikle tepenin Güney kısmında tespit edilen çokgen bloklardan müteşekkil sur duvarları (Resim 5) ve Geometrik Döneme tarihli seramikler (Resim 6), Akropolün MÖ 8. yüzyıldan itibaren kullanıldığını kanıtlayan veriler olmuştur. Surların iç ve dış olmak üzere iki katmanlı oluşu, Phoenix ve yarımadanın diğer yerleşimleriyle benzerdir.¹⁰ Kuzey ve Batı yamaçların dik ve yalçın oluşu dolayısıyla bu kısımlarda duvar örülmediği anlaşılmış, genel manada surların yoğun olarak tahrip edildiği gözlenmiştir. Kasara Akropolü üzerinde tespit ettiğimiz gözetleme kuleleri, sur duvarları üzerindeki ek düzenlemeler ve seramik veriler, Akropolün Geç Antik Dönem ve Orta Çağ boyunca kullanım gördüğünü kanıtlar.

Akropolün Güneyinde yürütülen belgeleme çalışmaları Hisardibi çöküntü ovasına yakın, ulaşılabilir bir konumda, üç nefli ve bazilikal planlı bir kilise olduğunu ortaya koymuştur (Resim 7).¹¹ Doğu-batı doğrultulu uzanan ve 8,40 x 11 m ölçülerindeki kilisenin, doğusunda 3,20 x 1,60 m ölçülerinde, 2,50 m derinliğinde, duvar kalınlığı 80 cm olan bir apsis tespit edilmiştir. Çalışmalar kilise duvarlarında yoğun olarak devşirme malzeme kullanıldığını, bu devşirme malzemeler içerisinde yer alan basamaklı piramidal mezar bloklarının Güney Nekropol'den bu alana taşındığını göstermiştir. Geç Roma C (LRC) üretimi Hayes Form 3, Geç Roma D üretimi Form 2 gibi tarihlenebilir seramik ve diğer veriler kilisenin MS 5. yüzyıl ikinci çeyreğinde bina edildiğini düşündürmektedir. Devşirme malzemelerin yoğunluğu, yöre ahalisiyle yapılan sözlü tarih verileri ve V. Ruggieri'nin tespitleri, kilisenin bulunduğu alanda erken evrede kime adandığı henüz anlaşılamayan bir tapınak bulunduğunu düşündürmektedir.¹²

Deniz kıyısında yer alan Kasara Phoenix'ten farklı olarak bir liman yerleşimidir ve hemen kuzeybatısındaki bir çanağa benzer yapıdaki doğal Yeşilgelme Koyu, Kasara'nın Kuzey komşusu Thysannous/Saranda ve Batıdaki en yakın ada Symi ile ticaretinde kullanılmış görünür. Yerleşimin yaklaşık 2 km Güneyinde yer alan Serçe Liman¹³ ise Phoenix ile Rhodos ticaretinde ortak ticari ve askeri liman olarak işlev görmüş olmalıdır.

⁹ Kasara ilk kez T. Bent tarafından 1888 yılında lokalize edilmiştir. Bk. Bent 1888, 82-83. Kasara'daki bulgu ve tespitler için ayrıca bk. Durrbach & Radet 1886, 260; Bresson 1991; Fraser & Bean 1954, 59, 140; Atauz 1992. V. Ruggieri Akropolde bir Bizans Dönemi yerleşimi olduğunu ifade eder. Ayrıca bk. Ruggieri 1989, 358.

¹⁰ Bk. Pimouget 1994.

¹¹ Kilise için ayrıca bk. Ruggieri 1989, 359-360, Pianta 7.

¹² Kasara'nın kültürleri için bk. Bresson 1991, 153-160.

¹³ Kressa Limeni, Portus Cressa.

Hisardibi/Asardibi: Güney Nekropol ve Çiftlikler

Araştırmalar Kuzeydoğu-Güneybatı doğrultulu uzanan verimli Hisardibi/Asardibi ovasının Kasara için deme merkezinin çekirdek yerleşim alanı olduğunu ve tarımsal üretim bakımlarından önemini ortaya koymuştur. Kuzeyde Kaynarlık Tepe yamaçlarından Hisardibi ile Güneyde Serçe Liman'a Doğu ve Batı yamaçlar boyunca uzanan *in situ* çiftlik ve zeytinyağı işliği kompleksleri tespit edilmiştir (Resim 8). Veriler, bu çiftlik ve işliklerin kuzeyde Yeşilgelme Limanı'ndan gelip Güneyde Serçe Limana ve Güney Komşu Loryma'ya doğu ve batı olmak üzere iki koldan uzanan antik yolların etrafında yer aldığını göstermiştir.¹⁴ MÖ. Erken 4. yüzyıldan itibaren kullanıldığı anlaşılan *Ktemata* ve *Villae Rustica/Pars Rustica*'lardan müteşekkil üretime dayalı yerleşimsel sistemin, kuzey komşu Phoenix ile benzer yapıda kurgulandığı anlaşılmıştır. Ele geçen buluntular, çiftliklerin MS 5. yüzyıldan itibaren yeniden işlerlik kazandığına ve Orta Çağ Dönemi boyunca benzer bir organizasyon içerisinde kullanıldığına işaret etmektedir.

Hisardibi boyunca yürütülen saha çalışmaları, kırsal yerleşim organizasyonunun yanı sıra, çiftliklerle iç içe konumlanmış çok sayıda mezar bulunduğunu ortaya koymuştur. Hisardibi'nin Doğu ve Batı yamaçları boyunca Serçe Liman'a kadar uzanan alanda, Kuzey-Güney doğrultulu uzanan mezar terasları üzerinde *khamosorion*, Basamaklı Piramidal ve Rhodos tipi Oda Mezarı gibi farklı tipte mezarlar içerdiği tespit edilmiş, bu alan Kasara 'Güney Nekropol' olarak adlandırılmıştır (Resim 9).

SERÇE LİMAN: PORTUS CRESSA

Hisardibi'nin Güneyinde yer alan Serçe Liman bölgesinin en korunaklı ve önemli doğal limanlarından birisidir (Resim 10).¹⁵ 2023 yılı saha çalışmalarının üçüncü fazı, Phoenix ve Kasara'nın limanla ticari bağıntısını anlamak ve limanın savunma organizasyonunu tespit etmek gibi amaçlarla Serçe Liman ve çevresinde yoğunlaştırılmıştır. Araştırmalar, coğrafi olarak Kasara deme merkezine bağlı olan ve konumu itibarıyla Rhodos adasına dönük olan Serçe Liman'ın tarihsel süreçte ticari amaçlar doğrultusunda Phoenix ile ortak kullanıldığına işaret etmektedir.¹⁶

---

¹⁴ Ayrıca bk. Spratt 1886, 359; Hild 2007, 239-240. Loryma ile Serçe Liman arasında tespit edilen antik yolun *viae publicae* olduğu Tabula Peutingeriana haritasında işaretlenmiştir ve bu veri mevcut yolun MS 4. yüzyıl ikinci yarısında işlek olduğunu göstermektedir. Bk. Tab. Peut. IX 1; Hild 2019, 87.

¹⁵ Serçe Liman'da bulunan batıklar için ayrıca bk. Bass et. al. 1984, 161-182; Pulak et al. 1987, 31-57.

¹⁶ Rhodos ile yarımada arasında kalan koylar Herodotos'ta *Τραχέας κόλπος* olarak anılıyor ve burada iyi limanlar ve sığınacak koylardan bahsediliyor. Bk. Herod., I 174.3. Limanın antik adı, epigrafik bakımdan veri olmadığı için, net olarak bilinmemekle beraber Antik Yunanca *Kressa Limen* (Ptolemaios, V.2, 8) ve Latince *Portus Cressa* (Plinius, NH, V, 104) olarak kabul görmektedir. Orta Çağ denizcilik portulan haritalarında ise Serçe Limanının adı *Anconitan*'ların limanı olarak anılmaktadır. Liman Piri Reis'te Çay Gemlik olarak anılmıştır, toplamda 30 gemi alabildiği ve ancak tatlı suyun olmadığı aktarılmaktadır. Ayrıca bk. Hild 2007, 239; Hild 2014, 32; Hild 2019, 88-89; Atauz 1997, 62; Carter 2004.

Serçe Limanı çevreleyen Çatal Dağı'nın Doğu yamaçları, Güneyde Dişli Burnu ve Korsan Koyu ile Kurmacık Tepe'nin Batı yamaçları boyunca yürütülen araştırmalar, limanın doğal olarak korunduğunu ve Kurmacık Tepe'nin Güneybatısında Hellenistik Döneme tarihli bir karakol dışında savunma amaçlı yapı bina edilmediğini göstermiştir.

Saha araştırmalarında, Serçe Limanın Doğusundaki yamaç üzerinde, Doğu-Batı doğrultulu, bazilikal planlı, üç nefli, doğuda apsis çapı 2,87 x 2 m olarak ölçülen, girişi ve narteksi Batıda bulunan 12, 80 x 10 metre boyutunda Bizans Dönemine tarihli bir şapel tespit edilmiştir. Yoğun bitki örtüsü ve taş moloz arasında kalan şapelin planı zorlukla okunmaktadır. Harçlı duvarlarla çevrili şapel çevresinde herhangi bir ek yapı veya çevre duvarı tespit edilememiştir. Serçe Limana hâkim, denizciler tarafından görülebilecek ve denize yakın konumu dolayısıyla Aziz Nikolaos'a adanmış olması muhtemel yapının 12. yüzyıl sonrası kullanım dışı kaldığı anlaşılmaktadır.

Serçe Limanı'nın Batı yamaçlarında sürdürülen çalışmalar limanın Kuzey Batısında genişlikleri 7- 8 metreyi bulan ve Kuzey-Güney doğrultulu uzanmış antik tarım terasları olduğunu ortaya koymuştur. Batı yamaç boyunca sürdürülen çalışmalarda herhangi bir kültür varlığına rastlanılmamıştır. İskelesi bulunan restoran ve koyun hemen Batısında, Loryma yönünde ilerleyen kurumuş bir su kaynağı ile dar bir vadi tespit edilmiştir. Bu vadinin doğusunda âtil durumda bulunan restoranın konumlandığı deniz kıyısındaki alanda bazı yapı temelleri tespit edilmiş, ancak alanın oldukça tahrip edildiği, değiştirildiği gözlenmiştir. Söz konusu alanda Mantar Ağızlı Amphoralar ve Foça Hayes Form 3 formuna ait seramikler gibi tarihlenebilir buluntular âtil durumdaki restoranın bulunduğu koyun antik dönemde ürün sevkiyatında kullanım gördüğüne işaret etmektedir.

Liman çevresinde ürün regülasyonuna yönelik depo/silo ya da benzeri yapı izlerinin bulunmaması, Phoenix ve Kasara tarımsal üretim düzeneklerinde üretilen ürünlerin limanda doğrudan sevk edildiğine işaret etmektedir. Tespit edilen çiftlik komplekslerinde de depo işlevi gören mekânların yokluğu, bu görüşü destekler niteliktedir.

Serçe Liman çevresinde gerçekleştirilen araştırmaların bir diğer ayağında Kuzeyde Dişli koyu ile Güneyde Korsan Koyunu gören hâkim bir noktada, yamacın sırtında, günümüzde hayvan ağılı olarak kullanılan bir kompleks tespit edilmiştir. Çevrede yoğun olarak gözlenen MÖ 2. yüzyıla tarihli Rhodos amphora kaidesi gibi tarihlenebilir seramik veriler, çatı kiremitleri ve temel seviyesinde korunmuş yapı duvarları, bu alanın Hellenistik dönemde bir çiftlik olabileceğine işaret etmektedir. Tespit edilen iki ana kayaya oyulmuş sarnıç ve doğal bir rezervuarın duvarla çevrilerek su deposu işlevinde kullanılmış olması, kompleksin Kuzey-Güney doğrultulu antik patikanın yanında konumlanması, kuzeyde Dişli Koyu, güneyde Korsan Koyuna erişebilir ve hâkim noktada bulunması, ki bu durum diğer çiftlik kompleksleriyle benzer bir yapıdadır, bu görüşleri destekleyen diğer unsurlardır.

EPİGRAFI ÇALIŞMALARI: KASARA'YI OKUYABİLMEK

2023 yılında Kasara territoryumunda yürütülen araştırmaların bir diğer ayağında epigrafi çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Önceki yıllarda yapılan araştırmalar neticesinde yayınlanan az

sayıdaki yazıt deme merkezini lokalize etmek ve kültlerini belirlemek bakımlarından katkı sunmuştur.¹⁷

Kasara deme merkezinde yürütülen çalışmalar neticesinde altı yeni yazıt keşfedilmiş ve halihazırda yayınlanmış bir dizi yazıt yeniden incelenmiştir. Veriler, Kasara'da bilinen on dokuz yazıt içerisinde en az on bir mezar yazıtı bulunduğuna işaret etmektedir. 2023 yılında keşfedilen mezar metinleri arasında “Daskyl[os?] oğlu Dioskuridas” ismi önemlidir, zira Daskylos baba adı, esas olarak Gyges masalından (Herod., I, 8.1) bilinen nadir bir isimdir.¹⁸ Çalışmalar neticesinde tespit edilen dört yazıt, kadınlarla ilgili mezar metinleri veya isimleri olarak nitelendirilmektedir.¹⁹ Ele geçen yazıtlar arasında bulunan Ephesoslu Thessalia adlı bir kadın, kocası Selgeli Xenon ile birlikte *Asklapiastai*'nin bir koinonu tarafından onurlandırılmış görülmektedir.²⁰ Mevcut veriler, Kasara'da kadınların epigrafik olarak öne çıktığını göstermektedir.

2023 epigrafik belgeleme çalışmaları, mezar metinlerinin yanı sıra Kasara'nın kültlerini anlamaya da katkı sunmuştur. Daha önceden yerleşimde varlığı bilinen *Eueteria* ve *Asklapiastai*'nin yanı sıra, ‘Apollon’ adını taşıyan içbükey yapıda, kireçtaşı bir bloğa ait olması muhtemel yazıt tespit edilmiştir. Ele geçen yazıtın okunması ve yorumlanmasına yönelik araştırmalar hâlen devam etmektedir. Ancak mevcut veri komşuları Phoenix ve Loryma'da olduğu gibi Kasara'da da Apollon kültüne işaret ediyor olabilir.²¹

PHOENIXBYZ: PHOENIX VE KASARA KİLİSELERİ VE DEVŞİRME MALZEMELER

Kasara ve Phoenix'te yürütülen saha çalışmaları, önceki raporlarda da yer aldığı üzere, Hellenistik Döneme tarihli ve iyi korunmuş kırsal yerleşim sistemini ve bu sistemin önemli unsurları olan çiftlik kompleksi ve zeytinyağı işliklerini ortaya koymuştur. Bizans Dönemi araştırmaları bu tarımsal üretim düzenekleri ve yerleşimlerin Geç Antik Dönemden itibaren (MS 4.-7. yüzyıl) yeniden kullanıldığına işaret etmektedir. Araştırmalar neticesinde elde edilen veriler, Geç Antik ve Bizans yaşamına dair en görünür kanıtın, çeşitli yerlerde inşa edilen kilise ve şapeller olduğunu ortaya koymuştur. 2021 yılından bu yana yürütülen belgeleme çalışmaları Phoenix ve Kasara territoryumunda Erken Bizans Dönemi'ne tarihli altı kilise olduğunu ortaya

---

¹⁷ Yazıtlar için ayrıca bk. Blümel 1991; Bresson 1991.

¹⁸ Alternatif olarak isim, Dioskuridas'ın Daskyleion'dan olduğunu gösteren etnik bir isim olabilir.

¹⁹ Blümel 1991, no. 59, Nikomakha ya da “falancanın karısı” olarak belirtilmiştir. Bk. Bresson 1991, no. 164= no. 170; Blümel 1991, no. 62 = no. 64 ve yeni buluntu PHX.23.446. Wolfgang Blümel'in daha önce şüphelendiği gibi, zaten tek ve aynı yazıt olduğu ortaya çıktı. Karışıklık, J. Theodore Bent'in harflerin “yarı Karya” olduğuna inanmasından kaynaklanıyordu. Aslında bunlar yalnızca düzensiz Yunan harf biçimleridir. Ayrıca bk. Hicks 1889, no. 5; Blümel 1991, no. 62 ve 64; Bresson 1991, no. 164 ve 170.

²⁰ Bresson 1991, no. 169; Blümel 1991, no. 52.

²¹ T. Bent, 1888'de Kasara'da bir Apollon tapınağı önermiş ancak E. L. Hicks, yazıtın hatalı okunmasına dayanarak bunun Timapolis'in mezar yazıtı olduğunu ortaya koymuştur. Bk. Bent 1888, 82-87; Hicks 1889, 46-50.

koymuştur. Bu bağlamda, 2023 PhoenixByz araştırma programı kapsamında, dört dini yapı (biri hariç daha önce yayınlanmamış) ve ayrıca yöredeki Hıristiyan varlığının diğer izleri olan çapraz grafiti gibi veriler elde edilmiştir.

2023 sezonunda belgelenen en büyük kilise Kasara Akropol tepesinin Güney eteğinde yer alan Kasara Kilisesi'dir (Resim 7). Bu kilise, 1989 yılında Vincenzo Ruggieri tarafından kısaca anlatılmış ve MS. 6. yüzyıla tarihlendirilmiştir.²² Araştırmalarda elde edilen tarihlenebilir seramik buluntular yapının MS 5. yüzyıl ilk yarısı içerisinde yapılmış olabileceğine işaret eder.²³ Kasara Kilisesi'nde, yapının batısındaki giriş çevresinde devşirme olarak yazıtlı mezar blokları tespit edilmiştir. Bu durum, Phoenix'te Apollon ve İlithya Kutsal Alanı'nda yer alan Kızlan Kilisesi'nde de benzerdir ve yazıtların görülmesi için bu şekilde düzenlenmiş olmalıdır.

Bizans Dönemi belgeleme çalışmaları esnasında Kasara Akropolü üzerinde de yerleşimin Orta Çağ Dönemini temsil eden, 4,63 x 7,25 m genel ölçülerinde bir yapı ve doğusunda 1,78 x 1,00 m ölçülerinde apside benzer kavisli bir duvar belirlenmiştir (Resim 11). Oldukça tahrip olmuş bu apside benzer duvarın bir şapele ait olması muhtemeldir. Çevrede toplanan sırlı seramikler ve Akropolün diğer Bizans Dönemi bulguları bu görüşü destekler mahiyettedir.

Hisardibi'nde yürütülen çalışmalar, biri ovanın güneyinde, Serçe Liman'ın hemen kuzeyinde ve diğeri de limanın hemen doğusunda olmak üzere iki adet Bizans Dönemine tarihli şapel bulunduğunu ortaya koymuştur (Resim 12). Söz konusu veriler, Phoenix ve Kasara kırsalında, Hellenistik Dönemde yoğunlaşan tarımsal üretim organizasyonunun, Orta Çağ Döneminde Piskoposluk tarafından yeniden ele alındığını ve çevreye yayılan kiliselerce denetlendiğini düşündürmektedir.²⁴ Önümüzdeki yıllarda yürütülecek çalışmalar, Phoenix'in Kuzey komşusu Thysannous'taki durumu da ortaya çıkaracaktır.

SOSYAL SORUMLULUK: EĞİTİM VE ETKİNLİK

2023 yılı bilimsel saha çalışmalarının yanı sıra, kültürel ve ekolojik miras farkındalığını arttırmak için sosyal sorumluluk programına yönelik etkinlikler düzenlenmiştir.²⁵ Bu bağlamda, Marmaris Evrenpaşa Ortaokulu öğrencilerine eğitim seminerleri gerçekleştirilmiştir (Resim 13). Öğretmenleri gözetiminde öğrencilere Phoenix antik kenti gezdirilmiş, etkinliğin bir diğer ayağında ise katılımcılara 'Bir Arkeoloğun Günü' deneyimi yaşatılmıştır. Bu programın önümüzdeki yıllarda da sistematik olarak sürdürülmesi yöredeki kültür varlıklarının korunması adına önemlidir.

---

²² Ruggieri 1989, 359. Ruggieri öncesinde Theodore Bent, 1888'deki seyahatlerinde bir "Bizans Kilisesi" gördüğünü iddia etmiş, ancak haritası onu vadinin daha güneyine yerleştirmiştir. T. Bent'in talep ettiği amirallik haritalarına zamanında ulaşamadığı için haritasını yolculuğunun ardından çizmiş olması ve haritalarını yolculuk sonrası çizmesi yapının yanlış yerde lokalize edilmesinde bir etken olabilir. Bk. Bent 2006, 226.

²³ Geç Roma C Form 3, Geç Roma D Form 2, LR1 Amphorası gibi tarihleyici veriler bu görüşü destekler nitelikte buluntulardır. Hayes 1972; Hayes 2008.

²⁴ Orta Çağ Dönemi'nde Bozburun Yarımadasının Knidos/Stadeia Piskoposluğuna bağlı olduğu anılmaktadır. Bk. Ruggieri 1996, 233.

²⁵ Bu program T.C. Marmaris Kaymakamlığı izinleriyle, İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü ile yapılan protokol kapsamında gerçekleştirilmiştir. İzinleri sağlayan tüm kurum ve kuruluşlara teşekkürlerimizi sunarız.

KAYNAKÇA

Atauz, D. (1997), Asardibi (Casara), A Classical, Hellenistic and Early Roman Harbor in the Rhodian Peraea. Bilkent University MA thesis. Ankara.

Bass, G. F., Steffy, J. R. & van Doorninck, Jr., F. H. (1984). Excavation of an 11th-Century Shipwreck at Serçe Limanı, Turkey. *National Geographic Society Research Reports*, 17, 161-182.

Bent, M. (2006), The Travel Chronicles of Mrs J. Theodore Bent. Volume I: Greece and the Levantine Littoral. Mabel Bent's diaries of 1883-1898, from the archive of the Joint Library of the Hellenic and Roman Societies, London. Brisch, G. (Ed.), Oxford.

Bent, J. T. (1888). Discoveries in Asia Minor. *JHS*, 9, 82-87.

Blümel, W. (1991). Die Inschriften der rhodischen Peraia, Inschriften griechischer Städte aus Kleinasien 38. Bonn.

Bresson, A. (1991). Recueil des inscriptions de la Pérée rhodienne (Pérée intégrée). Paris.

Carter, R. S. (2004). The Region of Serçe Limanı in Classical Times. In: Bass G. F. et al. (Eds), Serçe Limanı. An Eleventh Century Shipwreck I. The Ship and its Anchorage, Crew and Passengers. College Station, Texas 2004, 14-16.

Durrbach, F. & Radet, G. (1886). Inscriptions de la Pérée rhodienne. *BCH*, 10, 1886, 245-264.

Foss, C. & Reger, G. (2000). Map 61 Ephesus Introduction, 1994 (vol. 2, part 4: Graecia-Asia Minor)". In: Talbert, R. J. A. (Ed), Barrington Atlas of the Greek and Roman World. Princeton, 937-957.

Fraser, P. M. & Bean, G. E. (1954). The Rhodian Peraea and Islands. Londra.

Hayes, J. W. (1972). Late Roman Pottery, Londra.

Hayes, J. W. (2008). Roman Pottery Fine Ware Imports. Athenian Agora Vol. XXXII, Princeton.

Herodotos, Historia.

Hicks, E. L. (1889). Inscriptions from Casarea, Lydae, Patara, Myra. *JHS*, 10, 46-50.

Hild, F. (2007). Stadia und Tracheia in Karien. In: Belke, K., Kislinger, E., Külzer, A., Stassinopoulou, M. A. (Eds.), Byzantina Mediterranea: Festschrift für Johannes Koder zum 65. Geburtstag. Viyana.

Hild, F. (2014). Meilensteine, Straßen und das Verkehrsnetz der Provinz Karia, Veröffentlichungen zur Byzanzforschung 33. Viyana.

Hild, F. (2019). Karien in Portulanen und Portulankarten von der Antike bis in die frühosmanische Zeit. Viyana.

Pimouget-Pédarros, I. (1994). Les fortifications de la Pérée rhodienne *REA*, 94, 243-271.

Plinius, *Naturalis Historia*.

Pulak, C., & Townsend, R. F. (1987). The Hellenistic Shipwreck at Serçe Limanı Turkey: Preliminary Report. With Appendix. The Transport Amphoras: Description and Capacities. *AJA*, 91, 31-57.

Ruggieri, V. (1989). Rilievi di architettura Bizantina nel golfo di Simi, II parte. *Orientalia Christiana. Periodica*, 56, 345-373.

Ruggieri, v. (1996). A Historical Addendum to the Episcopal Lists of Caria. *Revue des Etudes Byzantines*, 54, 221-234.

Spratt, T. A. B. (1886). Remarks on the Dorian Peninsula and Gulf, with Notes on a Temple of Latona there. *Archaeologia*, 49, 345-365.

Stephanos Byzantinos, *Ethnica*.

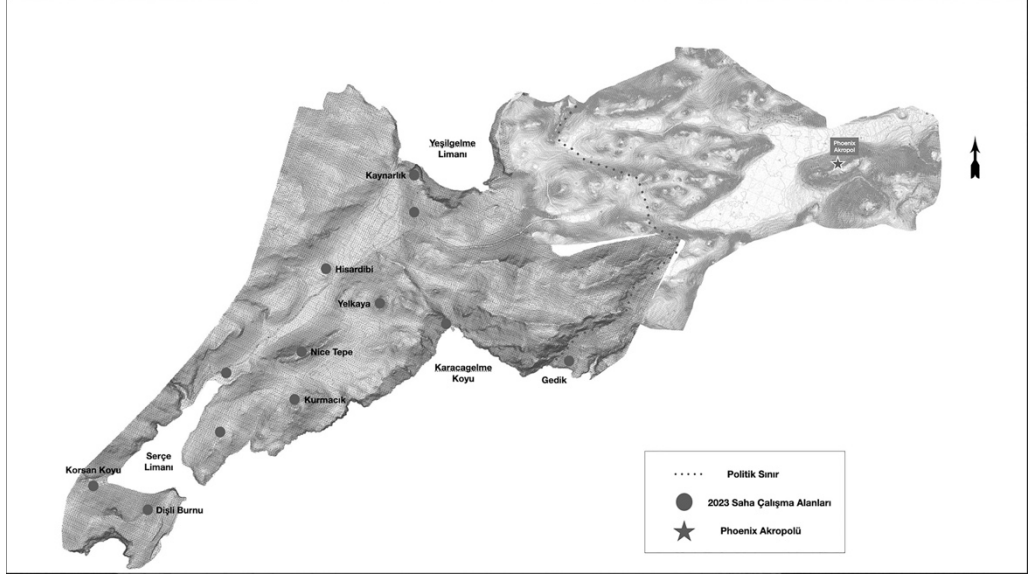
Strabon, *Geographica*.

Yaman, A. (2022). Fieldwork at Phoenix 2021. *Araştırma Sonuçları Toplantısı*, 38(1), 105-125.

Yaman, A., Konuk, K., Doğan, T., Sitz, A., Yeşil, M., Alikaya, İ., Takı, D., Güçlü, A., Dinç, A., Okyay, Z., Özyayın, A., Konuk, T., & Aydemir, M. S. (2022). Preliminary Report on the 2021 Fieldwork at Phoenix. *Anatolia Antiqua*, 30, 185-202.

Yaman, A., Konuk, K., Sitz, A., Doğan, T., Yeşil, M., Alikaya, İ., Takı, D., Çakan, M. R., Ulu, İ., Günyavaş, K., Karadağ M., Daltekin, A. S., & Aydemir, M. S. (2023). A Preliminary Report on the 2022 Fieldwork at Phoenix. *Anatolia Antiqua*, 31, 277-297.

Yaman, A., Konuk, K., Doğan, T., Sitz, A. M., Yeşil, M., Alikaya, İ., Takı, D., Çakan, R., & Aydemir, M. S. (2024). Fieldwork at Phoenix 2022. *Araştırma Sonuçları Toplantısı*, 39(1), 185-198.

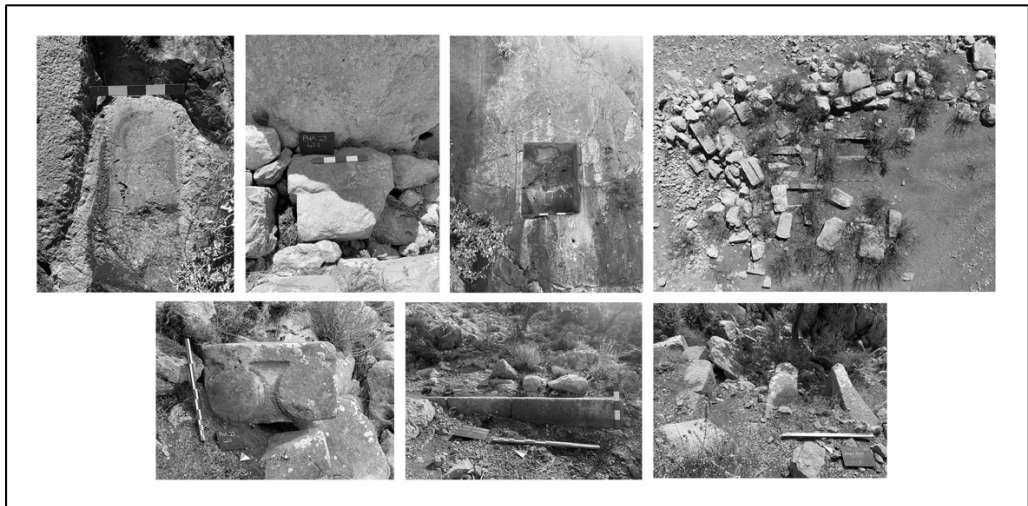
Harita 1

Resim 1

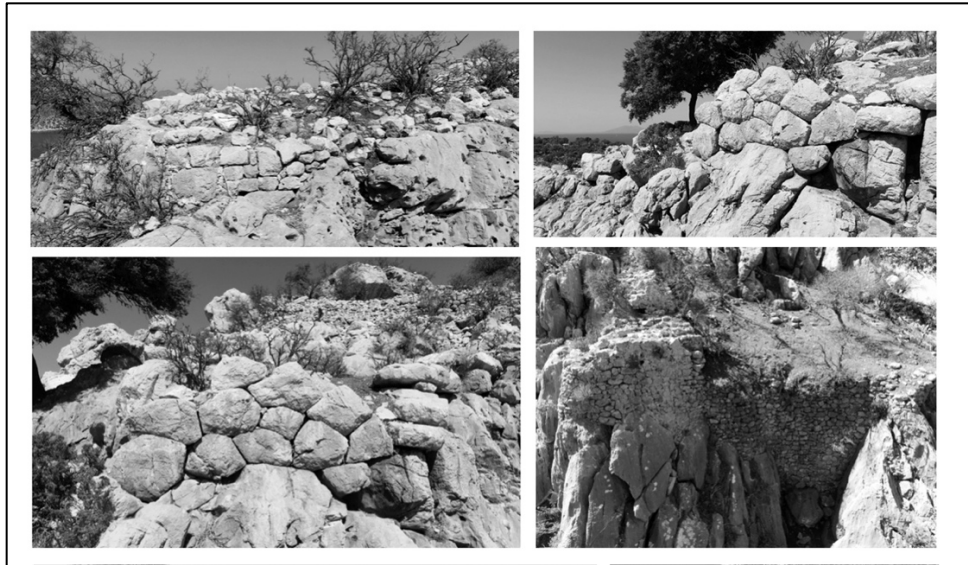
Resim 2

Resim 3

Resim 4

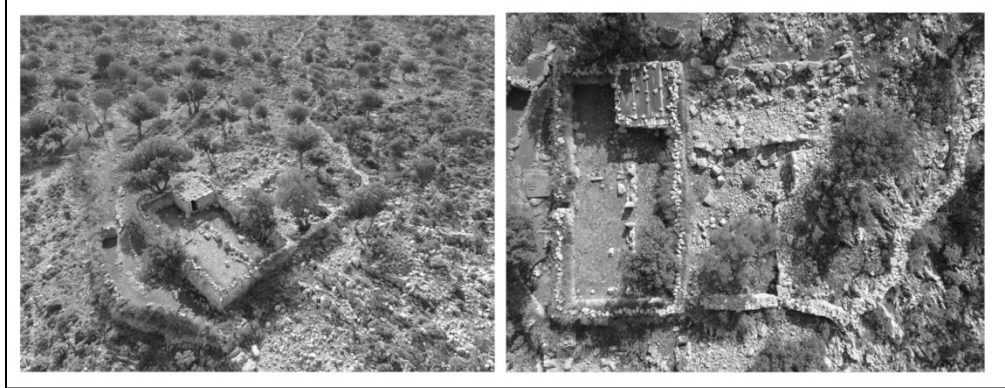
Resim 5

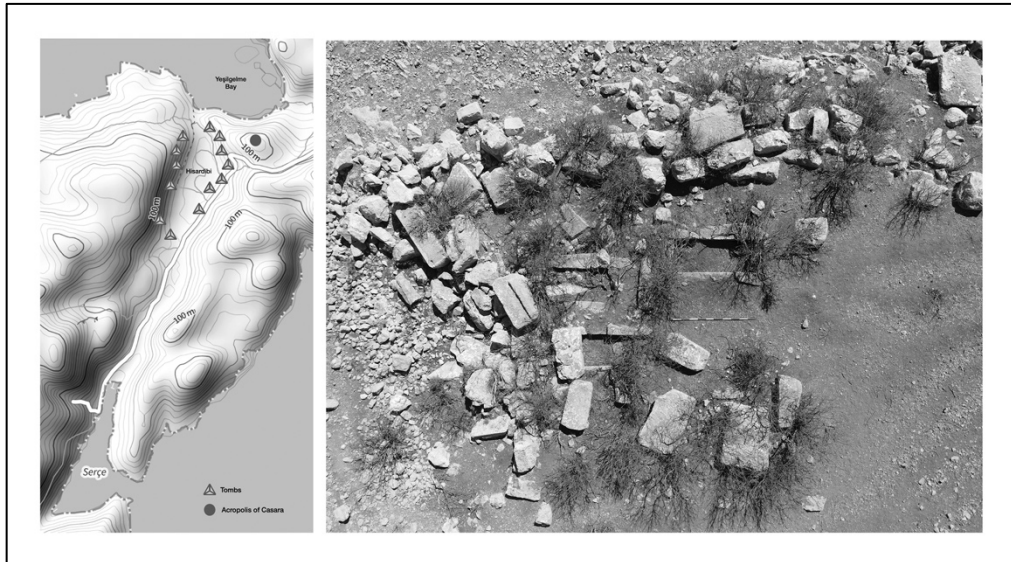
Resim 6

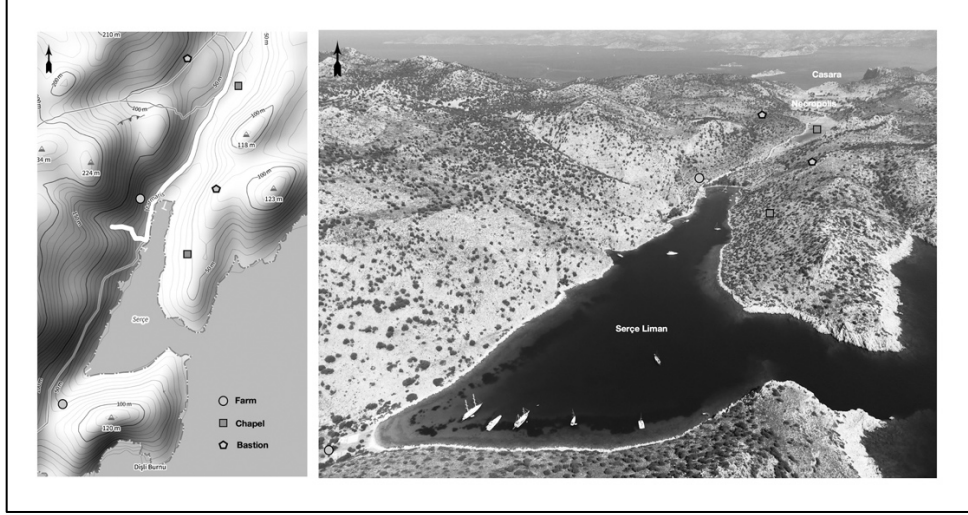
Resim 7

Resim 8

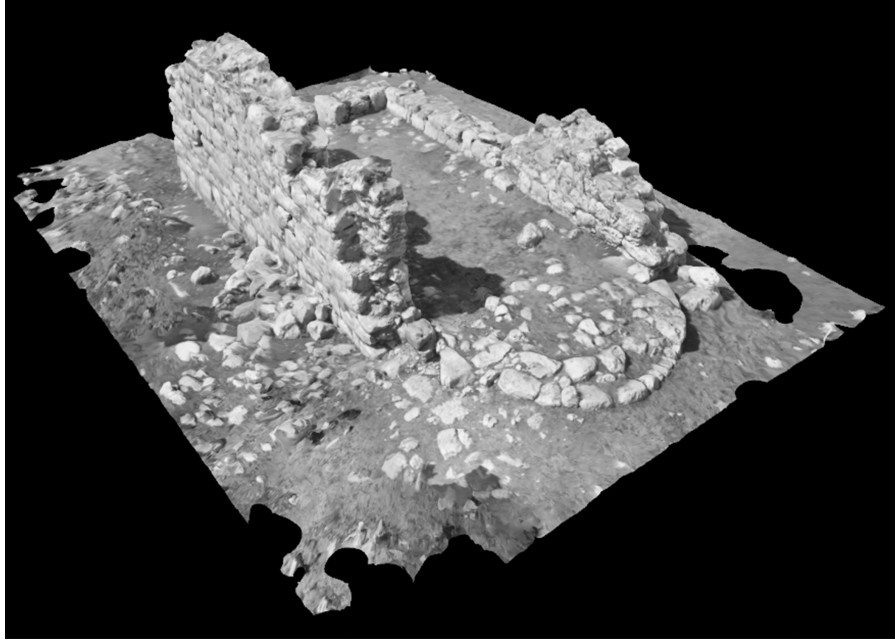
Resim 9

Resim 10

Resim 11

Resim 12

Resim 13